
Blaise Pascal. Pensaments i opuscles

Traducció i edició a cura de Pere Lluís Font

Barcelona: Adesiara, 2021. 791 p.

ISBN 978-84-16948-74-1

ERIC SANCHO ADAMSON

Universitat de Keele

e.sancho.adamson@keele.ac.uk

Fruit d'una vida dedicada a l'estudi de Blaise Pascal, amb *Blaise Pascal. Pensaments i opuscles* (2021, Barcelona: Adesiara) Pere Lluís Font duu al corpus filosòfic en llengua catalana una nova traducció i edició dels *Pensaments* (*Pensées* en francès), junt amb alguns dels escrits breus o opuscles més representatius de la fase religiosa i filosòfica de l'autor.

En afrontar els escrits d'un autor de la història de la filosofia fora de la seva llengua original convé precedir la lectura amb un exercici que consta de dues parts. La primera consisteix a informar-se de les traduccions existents, i de cadascuna d'elles, les seves particularitats. La segona rau a triar l'edició en base a la finalitat de la lectura. Doncs bé, si volem accedir en català als escrits d'una de les ments més encisadores de la història occidental, si volem realitzar l'exercici previ que hem constatat que hauria de precedir a tal endinsament, aleshores ens trobem en la posició d'examinar aquesta nova edició. Quins precedents té? Quines són les seves aportacions i singularitats? Quines decisions editorials s'han pres? Quins tipus de lectura admet?

En aquest cas, es tracta de la quarta traducció catalana dels *Pensaments*, precedida de les traduccions parcials de Manuel de Montoliu (1904, Barcelona: Biblioteca Popular de «L'Avenç»), de Joan Gomis i Sanahuja (1972, Madrid: Seminarios y Ediciones S. A.) i de la recent traducció completa de Miquel Costa (2015, Barcelona: Ara Llibres). En *Blaise Pascal. Pensaments i opuscles*, Pere Lluís Font aporta totes les eines per a entendre i estudiar el text, però prioritza que no obstrueixin el rumb de la lectura mateixa. Així, sense menystenir les exigències de l'emprament especialitzat acadèmic, el llibre admet una lectura liberal i amena. Talment, dues classes d'expectatives amb les quals hom pot voler abordar la filosofia de Pascal queden satisfetes: les del públic culte ampli i les de l'ús acadèmic. En aquesta ressenya hem volgut emfatitzar els aspectes editorials que permeten l'assoliment d'aquesta doble fita.

Físicament, *Blaise Pascal. Pensaments i opuscles* és un volum de tapa dura amb dos punts de llibre de setí de diferents colors. La seva magnitud no hauria d'intimidat: les 791 pàgines semblen poques quan es té en compte el que ofereixen. La introducció (p. 9-88) presenta un estudi acurat i poc barroc, al qual retornarem. A continuació, s'ofereix una cronologia (p. 89-101) que posa en paral·lel la vida i obra de Pascal amb esdeveniments historicoculturals, i una bibliografia (p. 103-113) actualitzada de les principals edicions i estudis dels *Pensaments*. Les dues aportacions centrals, com s'ha dit, són la nova traducció dels *Pensaments* (p. 117-514), complementats pels opuscles (p. 517-585). A continuació, trobem una taula de concordança (p. 587-599) que explicarem més endavant, seguida d'un índex analític (p. 601-615), un índex onomàstic (p. 617-626), un índex de citacions cèlebres (p. 627-643) i finalment una extensa secció de notes (p. 645-791).

La introducció es troba al dia amb la darrera recerca acadèmica i recull la vida de Pascal, la història intricada de les edicions dels *Pensaments*, les claus de lectura i s'enriqueix per la investigació pròpia de Pere Lluís Font. D'aquesta investigació, en destaquem les influències menys estudiades de Pascal —com ara la de Grotius o la dels catalans Ramon Martí i Ramon Sibiuda—, matisos importants davant del tòpic de l'animadversió envers Descartes, la sovint ignorada complicitat amb els llibertins (se'l considerava un llibertí potencial) i l'anticipació a Kant en qüestions de matèria antropològica.

En l'apartat biogràfic, aprenem que Pascal neix el 1623 a l'actual Clermont-Ferrand. Des dels setze anys comença a produir avenços científicotècnics que destaquen per la seva precocitat, polivalència i l'impacte que tenen en matemàtiques, enginyeria i física. L'any 1646 Pascal es converteix al jansenisme, un corrent cristià associat a l'abadia de Port-Royal, caracteritzat per la revivificació de l'agustinisme. Arran de qüestions relatives a la interpretació de la gràcia, la predestinació i el pecat en la naturalesa humana, des del seu sorgiment el corrent jansenista es troba al centre de diverses controvèrsies, inclosa una polèmica tenaç contra els jesuïtes i diverses condemnes papals. Aquestes turbulències teològiques impulsen un gir en la vida intel·lectual de Pascal. Arran del que es coneix com la seva «segona conversió» de l'any 1654, la seva producció científica experimenta una davallada a favor de la dedicació gairebé exclusiva a la teologia. En aquesta darrera etapa de la seva vida, Pascal adopta l'escriptura de caràcter literari i filosòfic i participa activament en les polèmiques del jansenisme. Publica les *Lettres provinciales* entre 1656 i 1657. Havent sigut sempre de salut fràgil, mor a París el 1662 amb trenta-nou anys mentre prepara una obra apologètica del cristianisme.

Vuit anys més tard, els preparatius de la seva darrera obra es publiquen a Port-Royal com els seus «pensaments». D'ençà, en la seva forma escapçada, els fragments han admès (per accident) ésser llegits com a aforismes tan improbables com suggerents: en definitiva, una font inacabable de fascinació. Per la seva banda, els estudiosos (o «pascalitzants») porten segles discutint la qüestió de la seva ordenació adequada. En efecte, les notes manuscrites s'havien trobat en farcells de papers relligats amb un cordill en un calaix. A vegades els fragments se segueixen entre si per elaborar arguments, com és el cas de la cèlebre *aposta de Pascal*, però sovint són esbossos d'idees embrionàries, escampats sense obeir una seqüència temàtica o ni tan sols gràfica en la

superfície dels fulls. Per complicar-ho més, s'elaboraren dues còpies del manuscrit de Pascal, i als voltants del 1711 Louis Périer, nebot de Pascal, en descobrir que alguns dels fulls originals s'havien anat perdent, cus els romanents entre si formant el denominat *recull original*. Ara bé, totes tres fonts «originals» tenen discrepàncies en els detalls i ocasionalment en fragments sencers. Cada edició publicada dels *Pensaments*, doncs, és inevitablement una reconstrucció i una proposta d'itinerari de lectura. Mentre que uns editors proven de reproduir el lloc dels fragments en els manuscrits originals, d'altres proven de restablir la cronologia d'escriptura, i encara d'altres d'agrupar els fragments amb vista a una exposició sistemàtica o almenys temàtica.

Les decisions editorials d'aquest nou volum responen a la voluntat de Pere Lluís Font que Pascal romanguí accessible. L'edició, doncs, aposta per resseguir l'ordenació sistemàtica de Brunschvicg (edicions *maior* i *minor*), es fa esmena dels defectes diversos d'aquelles edicions i es deixa el qüestionari sobre els miracles i els darrers fragments descoberts per a l'apèndix. Amb aquesta tria, l'edició es desmarca tant de l'ordenació de Lafuma —considerada canònica per la majoria d'estudiosos actuals— com d'altres ordenacions «objectives» que cerquen ésser fidedignes a l'ordre d'alguna de les abans esmentades tres fonts originals. Al parer de l'editor i traductor, l'ordenació de Brunschvicg «ha demostrat de manera fefaent i continuada les seves virtuts per satisfer les exigències del lector culte no especialitzat» i té la qualitat d'ésser la més «pedagògica» (p. 82-83). Pere Lluís Font considera que les ordenacions objectives, malgrat les seves prestacions acadèmiques, interposen massa distància entre el significat de l'escrit i el lector general. En la mateixa línia, en comptes de posar notes a peu de pàgina, l'edició les allotja a la darrera del volum. D'aquesta manera es desenfarfeguen les pàgines dedicades pròpiament als *Pensaments* i als opuscles i s'afavoreix una lectura indivisa. Addicionalment, la inclusió de l'índex de citacions cèlebres respon a dues finalitats que un lector especialista presumptament no necessitaria: d'una banda, facilitar la identificació de citacions cèlebres, i, de l'altra, corregir suposades citacions de Pascal (aproximades o directament falses) que circulen en bibliografia secundària i altres mitjans. Amb tot, les tries editorials estan dirigides a fer traslluir la vigència i l'atractiu natural de Pascal, i a assegurar-ne l'accés a un públic culte en sentit ampli.

Degut a la fragmentarietat dels *Pensaments*, és il·luminador trobar-hi alguns dels mateixos temes desenvolupats en els opuscles, com ara les consideracions sobre el pirronisme, el dubte, Montaigne o el balanç entre claror i foscor en els miracles. A cadascun dels set opuscles l'acompanya una introducció que aclareix la naturalesa de l'escrit. Ara bé, se'ns diu a la introducció que quatre opuscles més acabarien de complementar els *Pensaments*, però s'han exclòs pel fet de ja haver-los traduït als *Escrits de filosofia de la ciència* (Pere Lluís Font, 2017, Girona: Ela Geminada). Per tant, cal advertir que el volum no és autocontingut en aquest respecte.

A continuació es mencionen alguns dels factors que fan que l'edició compti amb el més elevat rigor acadèmic. Primerament, la traducció resisteix la temptació de millorar l'estil de Pascal i preserva les construccions agramaticals de les anotacions esquemàtiques. En segon lloc, el lèxic català és precís respecte del francès del segle XVII i l'idiome propi de Pascal. Així també, entre claudàtors, s'ofereixen referències a les fonts dels fragments o bé es denota que Pascal havia

barrat el text. A banda, la taula de concordança correlaciona els sistemes predominants de referenciar els fragments dels *Pensaments*, de manera que s'aporta un mapa per a poder-lo llegir, per exemple, en l'ordenació de Lafuma. Sense pretendre haver esgotat totes les prestacions a l'ús acadèmic, destaquem la riquesa de l'apartat de les notes, que sumen més d'un miler i mig de detalls, aclariments i referències.

En conclusió, en l'edició de *Blaise Pascal. Pensaments i opuscles* de Pere Lluís Font els dos nivells de lectura —el del públic culte ampli i el de l'ús acadèmic— frueixen sense que l'un vagi en detriment de l'altre. A l'hora de triar entre les traduccions existents, aquesta n'és una d'excel·lent a considerar. Lectures com aquesta, sens dubte, aconsegueixen que entaulem converses amb pensadors d'altres segles, i, com diu Descartes, és quasi el mateix conversar amb els autors d'altres segles que viatjar.